

น้ำอภิเชกจังหวัดอุบลราชธานี สมัยรัชกาลที่ ๙^๑

สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า (อ้วน ตีสโล) วัดบรมนิวาส จังหวัดพระนคร เรียบเรียง

น้ำอภิเชก

๑. น้ำท่าหอชัย
๒. น้ำกุดศรีมั่งคละ
๓. น้ำกุดพระยาชัย

สถานที่ประกอบพิธีน้ำอภิเชก วัดศรีทอง

ประธานพิธี นายขอบ ชัยประภา ข้าหลวงจังหวัดนครราชสีมา

ประธานพิธีสงฆ์ พระศรีธรรมวงศาจารย์ (ทองจันทร์ เกสโร) วัดสุปัฏนาราม

ประวัติน้ำอภิเชก

ที่จริงทุกคนในสากลโลกไม่ว่าชาติใด ชาติหนึ่ง ภาษาใดที่ยังตั้งอยู่ในภาวะเป็นปุถุชนส่วนอื่นจะต่างกันก็ตาม แต่ความรักตัวและความกลัวตายเหมือนกันหมด ก็รักตัวกลัวตายนี้องเป็นต้นเหตุให้เกิดการแสวงหาสิ่งศักดิ์สิทธิ์เพื่อรักษาความรักและเพื่อกำจัดความกลัว การที่จะยึดอะไรๆ เป็นที่ศักดิ์สิทธิ์นั้นก็แล้วแต่ภูมิความรู้ความเห็นของพลโลกนั้นๆ เมื่อกล่าวโดยเฉพาะเมืองอุบลราชธานี ทรงตั้งเมื่อปฐมต้นรัชกาลที่ ๑ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์นี้เอง ซึ่งสถานที่ตั้งก็ไม่เป็นเมืองเก่าของหอม เช่น นครราชสีมาและร้อยเอ็ด จึงไม่มีสระแก้ว สระขวัญซึ่งเขานิยามว่าเป็นมีน้ำอันศักดิ์สิทธิ์ แต่เป็นเมืองที่มีเหล่ากอเนื่องมาจากนครเวียงจันทน์ ก็คงนำเอาสิ่งที่ถือว่าศักดิ์สิทธิ์ของเก่ามาจากเมืองเดิมบ้าง อุบลโลกสมมุติขึ้นในที่นี้เองบ้าง ซึ่งนำมาจากเมืองเดิมเห็นจะเป็นพวกผีต่างๆ อันมีหออยู่ทั่วทุกมุมเมือง เป็นต้นว่า หอผีเจ้าหมื่นที่ตั้งอยู่บริเวณบ้านกงสุลฝรั่งเศส และหอผีเจ้าผาแดงที่ตั้งอยู่บริเวณโรงเรียนอุบลวิทยาคม เป็นตัวอย่าง สิ่งศักดิ์สิทธิ์เหล่านี้ทุกวันนี้ก็สาบสูญไปหมดแล้ว แต่ปลาตใจอยู่อย่างหนึ่งเมื่อข้าพเจ้ายังดำรงสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะ ได้ตามเสด็จสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยา

^๑ บุญชู เจนพนัส กรมเลขาธิการคณะรัฐมนตรี, (รวบรวมและเรียบเรียง), หม่อมราชวงศ์ เทวธิดาธิราช ปมาลากุล สมุหพระราชพิธี ตรวจสอบ, ราชกิจจานุเบกษา ฉบับจดหมายเหตุ พระราชพิธีราชาภิเษกสมรส และพระราชพิธีบรมราชาภิเษก และพระราชพิธีเฉลิมพระราชมณเฑียร พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช สยามินทราธิราช พ.ศ.๒๔๙๓ (พระนคร : บำรุงนุกุลกิจ, ๒๔๙๓), หน้า ๓๑๖-๓๒๕.

วชิรญาณวโรรส ไปตรวจการคณะสงฆ์มณฑลฝ่ายเหนือถึงจังหวัดสุโขทัย ได้เสด็จทอดพระเนตร โบราณวัตถุ ประทับแรมอยู่สุโขทัยเก่า ๓ ราตรี ในที่นั่นก็มีหอผีเจ้าผาแดงเหมือนกันกับที่อุบลด้วย จึงได้คำนึงว่าผีเจ้าผาแดงนี้คงจะเป็นผีที่ศักดิ์สิทธิ์เก่าแก่ตั้งแต่ไทยทั้งหมดอยู่ถิ่นไทยเดิม จึงได้นับถือ กันทั่วไปในเผ่าไทยต่างๆ และยังเป็นพยานว่าผู้ที่ถือผีเจ้าผาแดงล้วนเป็นไทยด้วยกันทั้งนั้น

ความจริงไทยทุกเผ่าโดยมากย่อมถือพระพุทธศาสนา เมื่อทำนํ้ามนต์เพื่อศิริมงคลย่อมอาศัย พิธีพุทธบ้าง พิธีพราหมณ์บ้างประกอบกัน เพราะเหตุนี้เองสำหรับเมืองอุบลจึงเกิดมีท่าหอชัย กุดศรีมงคลและกุดพระฤาชัยขึ้น เมื่อต้องการนํ้ามนต์ก็ไปนำเอานํ้าจากที่นั่นๆ มาทำ ในที่ศักดิ์สิทธิ์ นั้นๆ เห็นจะประกอบพิธีให้ท่าหอชัยเป็นที่ศักดิ์สิทธิ์ก่อน การประกอบนั้นก็คงมีท่านผู้ที่ทรงคุณได้ ประชุมปรึกษาหารือกัน จึงมีมติตกลงเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันว่านํ้าในลำนํ้ามูลนี้เป็นนํ้าพิเศษ เพราะ คำว่ามูล มีความว่าเป็นตั้งเป็นเดิม เป็นรากเป็นเหล่า เป็นเค้าเป็นมูลของสิ่งทั้งปวงบรรดาในโลกที่จะ ให้เป็นนํ้าพิเศษแต่ต้นถึงปลายของแม่น้ำก็จะเป็นการเกินกว่าเหตุไป จึงพร้อมกันจำกัดเขตแดนลงที่ ท่าหอชัยแล้วจึงตัดถนน โดยเฉพาะแยกจากถนนพรหมเทพด้านใต้ลงไปถึงนํ้ามูล

เมื่อปราบสถานที่เรียบร้อยแล้วจึงปลูกหอพิธีขึ้น ณ ที่นั้น ครั้นได้ฤกษ์งามยามดี ก็พร้อมกัน ตกแต่งเครื่องสักการบูชาพระรัตนตรัย ตั้งนํ้าวงด้ายสายสิญจน์ ได้นำเอานํ้าในแม่น้ำมูลมาเข้าพิธี จึงป่าวประกาศเทวดาลงมาเป็นทิพย์สักขีพยาน แล้วพระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์ เสร็จก็พร้อมกันเอานํ้าพระพุทธมนต์นั้นเทลงไปลำนํ้ามูลกลางท่านั้น เพื่อให้นํ้าที่นั่นเป็นนํ้าชัยมงคล ท่านนั้นก็ชื่อว่า ท่าหอชัยมงคล อันเป็นที่ศักดิ์สิทธิ์แต่นั้นมา จนผู้ที่มีธุระไปทางไกลย่อมออกไปพักหรือข้ามท่านั้นให้เป็นฤกษ์งามยามดีก็มี ที่เพิ่มคำว่าหอเข้ากับท่านั้นก็น่าจะอาศัยหอพิธีนั่นเอง ที่เห็นอย่างนี้เพราะชั้ยกับมงคลแยกกันไม่ออก คือ ชั้ยเป็นพระเดช มงคลเป็นพระคุณ หรือจะยึดเอาวัดชัยมงคลเป็นที่อ้างก็ได้ คือว่าในรัชกาลที่ ๔ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ทรงโปรดฯ ให้เจ้าหน่อคำเป็นเจ้าพรหมเทวานุเคราะห์หว่าน ดำรงรัตนสีมาอุบลราชธานีบาล เป็นเจ้าผู้ครองเมืองคนที่ ๔ (ท่านผู้นี้เป็นเจ้าจอมมารดาดวงคำใน รัชกาลที่ ๔ เป็นหลานเจ้าอนุ) แรกเมื่อท่านขึ้นมาครองเมือง กรมการได้จัดที่ต้อนรับ ณ ที่วัดไชยมงคล เดียวนี้ อันยังเป็นที่สวนของราษฎรอยู่ ถึงวันฤกษ์งามยามดีที่จะแห่เข้าเมือง นัยว่าท่านก็โปรดให้ อุบโหลกสมมุติเอานํ้าในบ่อที่สวนราษฎรนั้นมาทำพิธีเป็นนํ้าพุทธมนต์เพื่อให้สำเร็จกิจในการนั้น ต่อมา ท่านก็ตั้งที่นั่นเป็นวัดชัยมงคล นี่ก็พอแลเห็นชั้ยกับมงคลแยกกันไม่ได้ การที่ท่านท่านนั้นก็เห็นจะเอา อย่างมาจากนครเวียงจันทน์ นัยว่าที่นครเวียงจันทน์นั้นมีนํ้าบ่ออันถือกันว่าเป็นที่ศักดิ์สิทธิ์ ๔ แห่ง ถึงมีคากล่าวขานกันว่า ส้าง ๔ ศรี ๕ ส้าง ๔ ก็คือนํ้า ๔ บ่อนั่นเอง แต่ศรี ๕ ไม่เข้าใจว่าอะไร เสียดยา ไปนครเวียงจันทน์ถึง ๒ วัน ไม่ได้สนใจในสิ่งศักดิ์สิทธิ์เหล่านั้นว่าอยู่ที่ไหน คืออะไร ทั้งไม่รู้ว่าจะได้ แต่งเรื่องนี้ด้วย การที่นํ้าบ่อวัดชัยมงคลเป็นที่ศักดิ์สิทธิ์แต่นั้นมาจนผู้มีธุระจะไปทางไกลย่อมออกไป พักเอาฤกษ์งามยามดีที่นั่นก็มี

ต่อมาในรัชกาลที่ ๕ พวกฮ่อเข้ามาแย่งชัยแดนฝ่ายเหนือ ทรงพระกรุณาโปรดฯ ให้พระยามหาอำมาตย์ (ชื่น กัลยาณมิตร) เป็นแม่ทัพไปตั้งที่เมืองหนองคาย ทางอุบลก็ถูกเกณฑ์กำลังไปช่วยเจ้าพรหมเทวานุเคราะห์วงศ์เป็นผู้นำ ท่านก็ได้ทำพิธียกทัพ ณ ที่วัดชัยมงคลนั้น แม้ถึงอำเภอฟิบูลมังสาหาร แต่ยังเป็นเมืองที่ถูกเกณฑ์กำลังไปช่วยในคราวนั้นดุกกันก็ได้ทำพิธียกทัพที่คำทับชัย ที่นั่นก็มีชื่อปรากฏมาจนบัดนี้ การที่กล่าวอ้างหลักทั้งปวงมานั้นก็เพื่อจะยืนยันคำที่ว่า ท่าหอชัยมงคลกลายเป็นท่าหอชัยไปด้วยประการดังนี้ ที่เป็นมาดังนี้เพราะชาวไทยชอบพูดคำพยางค์เดียว ถ้าที่ใดหรือสิ่งใดมีชื่อหลายพยางค์ย่อมตัดพยางค์ปลายทิ้งเสีย ตัวอย่างเช่นนี้มีมาเหลือนับจะชี้ให้เห็นและเห็นบางประการดังนี้ เช่น โรงเรียนเบญจมมหาราช อันเป็นโรงเรียนประจำจังหวัดอุบลฯ ซึ่งสร้างถวายเฉลิมพระบรมนามาภิไธยของรัชกาลที่ ๕ ทุกวันนี้ก็คงเรียกขานกันเพียงว่าโรงเรียนเบญจเท่านั้น การที่เรียกว่าโรงเรียนเบญจมิใช่ว่าแต่หนุ่มน้อยนักเรียนเท่านั้น แม้แต่ศึกษาธิการจังหวัดก็ยังตามหลังเขาไป

ก็แหละ ส่วนน้ำกุดศรีมังคะละ และกุดพระฤาชัย ซึ่งตั้งอยู่ฝั่งใต้แห่งแม่น้ำมูล อันห่างจากเมืองไปราว ๑๐๐ เส้น หรือกว่านั้น ที่ทั้ง ๒ แห่งนั้นอันจะเป็นที่ศักดิ์สิทธิ์ขึ้นจะเป็นมาเก่าก่อนแต่เมื่อยังเป็นของขอมหรือจะเป็นขึ้นเมื่อภายหลังก็ยังไม่แจ่มแจ้งดี หากจะเป็นขึ้นเมื่อภายหลังน่าจะเพราะเหตุคราวไทยกับญวนรบกันในรัชกาลที่ ๓ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ นัยว่าไทยได้ยกกองทัพไปกรุงกัมพูชาทางหนึ่ง นครหลวงพระบางทางหนึ่ง นครพนมทางหนึ่ง เหตุการณ์คราวนั้นเมืองอุบลก็ถูกเกณฑ์กำลังไปช่วยทางด้านนครพนมส่วนหนึ่ง ทางด้านกรุงกัมพูชาส่วนหนึ่ง ผู้ที่เป็นหัวหน้านำกำลังไปช่วยทางด้านนครพนม คือ พระพรหมราชวงศา (กุทอง) ต้นตระกูลสุวรรณภูมิจึงเป็นเจ้าเมืองคนที่ ๓ เมื่อท่านยกทัพลงมาเอน้ำที่ท่าหอชัยมาทำพิธีในการยกทัพเป็นแน่ นัยว่าท่านก็ได้เป็นกำลังกวาดต้อนครอบครัวหัวเมืองชายแดนจากฝั่งซ้ายมาไว้ฝั่งขวาแห่งแม่น้ำโขงเป็นอันมาก ผู้ที่เป็นหัวหน้านำกำลังไปช่วยทางด้านกรุงกัมพูชาคือ ท้าวบุตรดวงศา (ส่วย) ต้นสกุลบุตรโบล ท่านผู้นี้เมื่อกลับจากกองทัพได้เลื่อนตำแหน่งขึ้นเป็นราชบุตร การที่ท่านผู้นำนำกำลังไปนั้นเห็นจะข้ามที่ท่าหอชัยไปตั้งค่ายที่โนนยางเมื่อรวมพลพร้อมแล้ว ก่อนที่จะยกทัพธรรมดาอย่ามิพิธีทำน้ำมนต์แล้วก็ตกแต่งที่ๆ จะทำพิธีคือตั้งเครื่องสักการบูชาพระไตรรัตน์ ตั้งน้ำวงด้ายสายสิญจน์ ถ้านำเอาเอน้ำที่ท่าหอชัยไปเข้าพิธี ก็คงเห็นว่าไกล จึงตกลงพร้อมกันหาเอา ณ ที่นั้น แต่กุดหนองในที่นั้นก็มิมาก ไม่ทราบว่าย่อยอยู่ที่ไหน มงคลอยู่ที่ไหน เมื่อเป็นดังนี้จึงน่าจะเสี่ยงหาเอาชัยและมงคล พิธีเสี่ยงของคนโบราณมีหลายอย่าง ที่นี้จะชี้ให้เห็นสักอย่างหนึ่ง คือให้ตัดเอาไม้สดยาวขนาด ๑ วา โตะขนาดนิ้วโป้งของผู้เสี่ยงทายหลายๆ ลำมาเข้าพิธี ผู้เสี่ยงนั้นต้องนุ่งขาวห่มขาว สมาทานศีลห้า แล้วประกาศให้เทวดาลงมาเป็นทิพย์สักขีพยาน แล้วจึงจับเอาไม้นั้น ๑ ลำ ยกขึ้นประนมมือตั้งสัตยาธิษฐานว่า ถ้าข้าพเจ้าเอาไม้นี้ตกลงที่ดิน ๓ ที ขอให้ยี่ต้อออก ๑ นิ้ว หรือ ๒ นิ้ว แล้วแต่จะอธิษฐานไว้ในใจ ครั้นเอาไม้นั้นตกลง ๓ หน แล้วก็

วัดดู ถ้ายึดออกสั้นกว่ากำหนดหรือยาวกว่ากำหนด ก็เป็นอันไม่ได้ แล้วทิ้งไม้เกาเสียหามงคลต่อไป จึงได้นำมงคลกุดศรีมั่งคละ แล้วนำเอาน้ำในกุดทั้ง ๒ นั้นไปประพรม เมื่อยกทัพผ่านประตูป่าออกไป

ที่จริงคำว่า พระฤา ซึ่งนำหน้าชัย และคำว่า ศรี ซึ่งนำหน้ามั่งคละนั้นน่าจะจะมีผู้เพิ่มเติมขึ้น ณ ภายหลัง เมื่อให้มีเดชานุภาพมากโดยแท้ กุดทั้ง ๒ นั้นที่จะมีชื่อว่า กุดพระฤาชัยและกุดศรีมั่งคละ อันเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์มาจนทุกวันนี้ ก็น่าจะเพราะเหตุการณ์คราวนี้เป็นเหตุอื่น จากนั้นยังไม่มองเห็น เหตุการณ์ ที่จริงกุดทั้งสองนี้แต่ก่อนคงมีชื่อเป็นอย่างอื่น

ประวัติสถานที่ประกอบพิธีน้ำอภิเษก

สำหรับเมืองอุบลราชธานีก่อนแต่รัชกาลที่ ๖ คืบหลังนั้น ไม่ทราบ และได้สนใจถามผู้หนึ่ง ผู้ใดเลย ที่ทราบก็แต่รัชกาลที่ ๖ และที่ ๗ และที่ ๙ นี้เท่านั้น ที่ทำน้ำอภิเษกรัชกาลที่ ๖ และที่ ๗ ได้ ยินว่าทำที่วัดสุปฏิหาราม เพราะขณะที่อาตมาก็เข้ามาอยู่พระนครทั้ง ๒ คราว แต่ก็ได้ช่วยหาน้ำอัน เป็นมงคลให้ตามกำลังรัชกาลที่ ๖ พระยาศรีธรรมศกราช (เจริญ จารุจินดา) เป็นสมุหเทศาภิบาล มณฑลอีสาน เป็นผู้ทำน้ำอภิเษก รัชกาลที่ ๗ พระยาศรีธรรมศกราช (ปั่ว บุนนาค) เป็น สมุหเทศาภิบาลมณฑลอุบลราชธานี เป็นผู้ทำน้ำอภิเษก รัชกาลที่ ๙ นายชอบ ชัยประภาข้าหลวง ประจำจังหวัดอุบลราชธานี เป็น ผู้ทำน้ำอภิเษก ณ วัดศรีทอง

ก็แหละ ความสำคัญของวัดสุปฏิหาราม คือ

๑. เป็นวัดที่พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ พระพรหมราชวงศา (กุดทอง สุวรรณภูมิเป็นผู้สร้างถวายท่านพันธุละ (ดี) ซึ่งเป็น ปุราณสหธรรมิกรูปที่ ๓๐ (คือแต่เริ่มตั้งวงศ์ธรรมยุติ ท่านผู้นี้เป็นรูปที่ ๓๐) และยัง ทรงสละพระราชทรัพย์พระราชทานในการสร้างพระอุโบสถหลังเก่า ๑๐ ซัง และ พระราชทานนิตยภัตต์แก่ท่านพันธุละ (ดี) เดือนละ ๘ บาทแล้วยังทรงโปรดให้มีเลขวัด สำหรับปฏิบัติวัดนี้ ๖๐ คน
๒. มีพระประธานหล่อด้วยเททองสัมฤทธิ์มีน้ำหนัก ๓๐ หาบ (เพราะหุ่นโอบซี่ผึ้งหนา) มีรูปทรงต้องด้วยพระพุทธรูปลักษณะคล้ายพระพุทธรูปชินราช หรือพระพุทธรูปสี่หิ๊งค์ เป็นที่ตั้งแห่งความเลื่อมใสของพุทธศาสนิกชนทั่วไป
๓. มีพระหินนาคปรกของจอมโบราณเป็นพระวิเศษมีความขลัง เป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจ ของปวงชนผู้นับถือความขลังเป็นอันมาก
๔. เป็นที่ถือน้ำพิพัฒน์สัตยาแต่ครั้งสมบูรณาญาสิทธิราช
๕. เป็นบ่อเกิดทางการศึกษาทั้งภาษาบาลีและภาษาไทยก่อนที่อื่นในภาคอีสาน
๖. เป็นที่พำนักของเจ้าคณะมณฑลทั้งเป็นมณฑลอีสานและมณฑลอุบลราชธานี
๗. ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เป็นพระอารามหลวงชั้นวรวิหาร

ก็แหละ ความสำคัญของวัดศรีทองนั้น คือ

๑. เป็นวัดที่อุปฮาดโท ฌ อุบล เป็นผู้สร้างถวายท่านเทพมณี (ม้าว) ซึ่งเป็นปุราณ
สัทธิวิหาริกของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
๒. มีพระแก้วเก่าแก่ซึ่งราษฎรขุดได้ที่ดงบุงไหม ท้องที่อำเภอวารินชำราบเป็นพระ
ที่พุทธศาสนิกชนนับถือเป็นอันมาก
๓. มีพระทองทิพย์เป็นพระเก่าแก่ ซึ่งเชิญมาจากนครเวียงจันทน์ เป็นพระยืน
มีรูปทรงดั่งด้วยพุทธลักษณะ เป็นที่ตั้งแห่งความเลื่อมใสของพุทธศาสนิกชนทั่วไป
๔. ชื่อของวัดเป็นศิริมงคลอันประเสริฐ